

Háda Béla¹

Kim Dzsongün és Kim Dzsongün² – Egy személy, két nézőpont

A magyar nyelvű könyvpiac hosszú ideig nem kényeztette el azokat, akik Korea történelméről vagy politikai viszonyairól szerették volna bővíteni a tudásukat. Pedig a félsziget déli felének látványos fejlettsége, északi felének európai szemmel felfoghatatlan diktatórikus viszonyai és nukleáris fegyverkezése a legkülönbözőbb érdeklődésű emberek figyelmét keltették fel szerte a világon, így Magyarországon is. Észak-Korea vonatkozásában ráadásul a releváns információkhoz való hozzáférés akadályai is nehezítették a tájékozódni vágyó olvasók dolgát. Az utóbbi években azonban érezhető (és öröndetes) változás állt be ebben a helyzetben, legnagyobbbrészt Csoma Mózes koreanista munkásságának köszönhetően.

A 2020-as esztendőben pedig újabb mérföldkőhöz érkeztünk, amikor pár hónap eltéréssel két külföldi szerző írása is megjelent magyarul a témában. Anna Fifield *Kim Dzsongun* és Pak H. Dzsung *Békeszerető atomhatalom?* címet viselő köteteit kézbe véve azonnal feltűnik az embernek, hogy a két mű túlnyomórészt ugyanarról szól: Kim Dzsongün észak-koreai rendszeréről, amelynek jellemzőit a szerzők a vezér személyiségjegyeinek, szocializációjának, végső soron eddigi életútjának ismertetésén keresztül igyekeznek felrajzolni az olvasó számára. Még az értekezésük időintervalluma is szinte teljes átfedést mutat: a Kim család 20. század eleji gyökereitől Kim Dzsongün és Donald Trump amerikai elnök második, hanoi csúcstalálkozójáig vezetik az elbeszélésük fonalát. E tekintetben apró különbség, hogy Fifield csak jelzésszerűen tér ki a Vietnám fővárosában lezajlott találkozóra, míg Dzsung kissé részletesebben is tárgyalja azt.

Nehéz megállni szó nélkül, hogy egy olyan könyvpiacra, amely finoman szólva nem dűskál a kelet-ázsiai politikai és stratégiai folyamatokat modern szemlélettel elemző művekben, mindjárt két, azonos problémát boncolgató kötet párhuzamos kiadásában is fantáziát láttak a kiadók. Ha viszont így alakult, akkor adja magát, hogy e két művet egymással összevetve ismertessük. Az alábbiakban tehát egy ilyen komparatív elemzésre teszünk kísérletet.

Mindenekelőtt a szerzőkről: Anna Fifield, az új-zélandi származású, északkelet-ázsiai témákra szakosodott külpolitikai újságíró, a maga szakmájában tapasztaltnak (még ha nem is veterán korúnak) számít. Elsődlegesen a *Washington Post*nak végzett munkájáról ismert, de dolgozott például a *Financial Times*nek is. E sorok születésekor az új-zélandi *The Dominion Post* szerkesztője.

¹ Háda Béla a Nemzeti Közszerológái Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos munkatársa. E-mail: hada.bela@uni-nke.hu

² Észak-Korea jelenlegi vezetőjének nevét a magyar nyelvben leggyakrabban Kim Dzsongun átiratban használják. Ez jellemzi a szóban forgó két kötetet is. Én azonban recenziómban Csoma Mózes nyomán a Kim Dzsongün átiratot használok.

A másik hölgy, Dr. Pak H. Dzsung (Pak H. Jung) sokáig kevésbé volt szem előtt, mivel munkája alapvetően a reflektorfényt kerülő életmódot követelt. Mintegy tíz éven át (saját bevallása szerint 2009-től) a CIA vezető elemzőjeként dolgozott, ahol koreai származása miatt a félsziget ügyeire specializáltak. Jóllehet, az USA Észak-Koreával összefüggő politikája a 2010-es években nem nevezhető éppen sikertörténetnek, Dzsung munkájával a kitüntetései alapján, végső soron elégedettek lehettek. Kilépése után tudományos pályán folytatta, e sorok születésekor a Brookings Institution Kelet-ázsiai Politikai Tanulmányok Központjának tudományos főmunkatársa.

Két markánsan eltérő életpályán haladó, de egyaránt magas műveltségű hölgy tehát ugyanazon témáról írt könyvet, ami két okból sem annyira váratlan. Egyrészt, a nem mindennapi megjelenésű Kim Dzsongün észak-koreai hatalomra kerülése, majd a várakozásokat meghazudtoló megerősödése, ezzel párhuzamosan pedig mind agresszívabbá váló szembenállása az amerikaiakkal komoly piacot teremtett a diktátor személyével, és ezen keresztül az észak-koreai viszonyokkal foglalkozó műveknek. A témában elmélyedt relatíve kevés szakember tehát komoly figyelemre számíthatott. Másrészt érdemes figyelembe vennünk azt is, hogy munkaköre életük megelőző szakaszában mindkét szerzőt milyen szorosan kapcsolta az észak-koreai politikai folyamatokhoz. Ilyen esetekben mindig az a legérdekesebb, hogy az eltérő tapasztalattal és szemléletmóddal rendelkező személyek milyen következtetésekre jutnak a vizsgált problémák kapcsán, illetve hogy ezek és a háttérükben álló információk milyen egyedi értéket nyújtanak az olvasók számára. Utóbbi szempontból a két mű eltérő karaktere világos, de erről kicsit később. Most szenteljünk még némi figyelmet a könyvek külső megjelenésének.

Fifield munkájának magyar kiadása végső soron jól illeszkedik a tartalomhoz, illetve a szerző temperamentumához. Egyszerű, dísztelen borítóján Kim Dzsongün karikatúraszzerű portréja kapott helyet, címét pedig az eredetihez képest jelentősen leegyszerűsítették, lényegében az értekezés tárgyát képező személy nevére (annak legelterjedtebb átiratára) szűkítve azt. Dzsung művének kötése sokkal színesebb és jobb minőségű, ám talán kissé túl bohém a tartalomhoz képest. Ez marketing szempontjából nyilván előnyös a magyar könyvpiacra, ám éles ellentétben áll az elbeszélés sokszor kimondottan szögletes hangvételével. A magyar változat címe itt még köszönőviszonyban sincs az eredetivel, amely egy sokkal komolyabb, a szerzőre jellemző pszichológiai megközelítést jobban tükröző cím volt. Összességében tehát Fifield könyvének borítója jobban visszaadja a tartalom könnyed, olykor kifejezetten szarkasztikus hangvételét, míg Dzsungé nem tűnik e szempontból telitalálatnak. Mindezt előre bocsátva lássuk a belbecs, azaz a kötetek tartalmának néhány sajátosságát.

Fifield műve könnyed hangvétellel indul, és ezt mindvégig meg is őrzi. Szövegében a társalgási – gyakran kifejezetten szlenges – fordulatok dominálnak, amitől persze a mondanivaló még nem válik kevésbé komollyá. Személyes narrációi az újságírói háttérből fakadóan igen meghatározóak a történetének vezetésében, érzékeltetve az olvasóval, hogy itt minden tényfeltáró igyekezete mellett egy ember nézetei, véleménye töltik majd ki a történet megmaradt hézagjait. Ezzel szemben Dzsung monográfiájának magyar kiadása még a szokottnál is jobban hangsúlyozza, hogy a CIA egyik vezető elemzőjének művét tartjuk a kezünkben. Ám ha a kedves olvasóban netán az a várakozás támadna, hogy e kötet

megírásához bárkinek a nevezett műintézmény vezető elemzőjének kellene lennie, akkor nagy csalódás érné. Az egykori „fürkész” írásában semmilyen olyan információ nincsen, amihez némi kutatással ne juthatna hozzá bárki halandó, aki soha még csak a közelébe sem ment semmilyen titkosszolgálatnak. Forráshivatkozásai között jobbra (szakmai körökben) ismert tanulmányok, memoárok és nem mellesleg internetes anyagok szerepelnek. Persze legyünk igazságosak: a szerző mindjárt az elején be is vallja, hogy egykori kollégái átnézték és „megtisztították” a kéziratát, így nem is érdemes keresni a nagy titkokat benne. Az anyag e nélkül nyilván el sem juthatott volna a kiadásig. Elemzői múltja a szerző szemléletében érhető tetten, és ezáltal kölcsönöz egyedi vonásokat az értekezésének. Ugyanakkor eme egyedisége nagyrészt lélektani elmélyedésben mutatkozik meg, amely nem mindenki számára kellően szórakoztató. Bár kétségtelen, hogy sokat megmagyaráz az amerikaiak Kim Dzsongünnel összefüggő hozzáállásából, lényegében felvázolja azt a képet, ami erről az emberről él az amerikai politikai értelmiség körében. Akad viszont egy nagy probléma, aminek kezelése egyúttal az értekezések szakmai megítélésére is döntő hatással van.

Tudni kell, hogy az Észak-Koreával kapcsolatos ismereteink jó részét olyan forrásokból kapjuk, amelyek hitelessége jóval megkérdőjelezhetőbb, mint más országok esetében, és ezen a forráskritika módszerei sem mindig segítenek. Mindez pedig különösen igaz a vezető személyiségek karakteréről és életútjáról szóló információkra. Fifield például igen szellemesen érzékelteti ezt a dilemmát, amikor Csang Szongtekkal összefüggésben „apokrif történeteknek”³ nevez közönséges pletyka színvonalú állításokat. Bár ne legyünk igazságtalanok, Dzsung is utal a problémára, amikor rámutat: Kim Dzsongün gyakran maga adja az elemeket ahhoz a képhez, amit róla állítanak össze.⁴ Így azonban ez a kép nem lehet igazán autentikus. A megfelelő hitelességű források szűkössége egyúttal a megismerés lehetőségeit is korlátozza. Szerzőink azonban láthatóan nem kívánnak beletörődni ebbe, és rendszeresen pszichologizáló elméletekkel igyekeznek kitölteni a réseket, találgatván egy olyan ember gondolatait és érzéseit egyes ügyek kapcsán, akit nem hogy nem ismernek, de (bevallottan) soha még egy mondatot sem váltottak vele. Persze az élettapasztalat és emberismeret sokat segíthet egy ilyen helyzetben, feltételes állításaik Kim Dzsongün lépéseinek mentális mozgatórugóiról azonban gyakran inkább hatnak spekulációnak (vagy legalábbis magánvéleménynek), mintsem tényeknek.

Ha azonban eltekintünk a módszertani problémáktól – amelyek megoldását talán nem is lenne fair elvárni a két nyugati szerzőtől – találhatunk nagyon is érdekes részeket mindkét kötetben. Egyöntetű érdemük például, hogy világos kronológiai rend szerint felépítik a Kim család hatalomra kerülésének és kormányzásának történetét, amelyben a legfontosabb megállapítások számos forrásból megerősítést nyertek, tükrözik legjobb ismereteinket. Kim Dzsongün politikai szocializációjának levezetése ebből a közegeből minden tekintetben indokolt. Persze nem maradnak el a szórakoztató részletek a videószenvedélyről, pénzszórásról és nőügyekről sem, amelyek rendre visszatérnek (minden jel szerint megalapozottan) a Kimek életstílusáról szóló visszaemlékezésekben. Kim Dzsongün azonban ennél többet is tapasztalt: gyermekkorá egy részét – persze szoros felügyelet mellett – Svájcban töltötte. Élénk elmélkedés tárgya, hogy ez vajon milyen mértékben

³ Anna Fifield: *Kim Dzsongun*. Budapest, Libri, 2020. 167.

⁴ Pak H. Dzsung: *A békeszerető atomhatalom? Kim Dzsongun Észak-Koreája*. Budapest, IPC Könyvek, 2020. 28.

formálta nézeteit a világról és az emberiség azon részéről, akik nem tartoztak sem családtagjai, sem leendő alattvalói közé. Most már tudjuk: sokan hajlamosak voltak túlbecsülni a nyugat-európai időszak lenyomatát. Az ifjú Kim felnőttként nem lett kevésbé kegyetlen a toleráns svájci társadalommal való érintkezéstől, ám az jól látható, hogy a gazdasági fejlődés és a modern életvitel iránti igény kielégítése (legalább a kiváltságosak körében) valóban fontos elemmé vált a politikai programjában. Fifiöld azonban minden bizonnyal helyesen mutat rá: ez aligha a Nyugat hatása, sokkal inkább egyszerű hatalomtechnika, illetve magától értetődő túlélési ösztön. Csakúgy, mint az elit soraiban végzett tisztogatás is.

A már említett Csang Szongtek kíméletlen likvidálása Kim Dzsongün uralkodásának ikonikus pillanatává vált. Mindkét szerző joggal szentel külön figyelmet ennek az epizódnak, amely ugyanakkor arra is lehetőséget ad, hogy rávilágítsanak: a bestiális kivégzésekről felröppent és a médiának köszönhetően világszerte publicitást kapó híreknek legfeljebb csak egy része igaz. A halottnak vélt emberek közül többen nagyon is elevennek bizonyultak később, míg mások valóban elrettentő körülmények között váltak meg földi porhüvelyüktől. Az üzenet egyértelmű: senki sem érezheti magát nyeregben, és az ifjú vezér mindenkin rajta tartja a szemét.

Szerzőink érezhetően eltérő módon viszonyulnak a vizsgálatuk tárgyával kapcsolatos információk megbízhatatlanságához. Mint fentebb utaltam rá, Fifiöld ezt a jelenséget lazábban kezeli, helyenként érzékeltetve állításainak bizonytalanságát. Előnye a másik hölgygel szemben, hogy alapvetően nem tudományos művet akart írni, ezért nem feltétlenül kellett feszengenie a spekulatívabb gondolatmenetek műfajidegenségétől. Ellentétben vele, Dzsung roppant akkurátusan igyekszik hivatkozni a forrásaira, gyakran nemcsak a jegyzeteiben, de a főszövegben is megnevezve azokat. Ezzel persze azt is megmutatja, hogy forrásai mekkora átfedéseket mutatnak Fifiöldével, ami újfent rávilágít a már fentebb említett forrásszűkösség problémájára. Dzsung nem is rejti véka alá, hogy ez mennyire zavaró tud lenni a témája feldolgozása során.

Donald Trump elnöki ciklusára az amerikai–észak-koreai viszony kritikus fejleményei estek. Az eleinte rendkívül agresszív, a háborús konfliktus küszöbön állását sugalló kommunikációjuk 2018 elején lassan felengedett, és napirendre került Kim Dzsongün és Donald Trump személyes találkozója. Az amerikai elnök Észak-Koreával szembeni politikájával kapcsolatban mindkét szerző a mainstream értelmiség kritikus hozzáállását mutatja. Míg azonban Fifiöld ezt szarkasztikusabb hangvétellel jelzi, addig Dzsung – egykori felelős beosztású állami alkalmazotthoz méltóan – sokkal diplomatikusabban és távolságtartóbban foglal állást. Különösen, mivel javaslati vannak a rezsime kezelését illetően, és a kötet születésekor még nem tudhatta, hogy Trump elnyeri-e a mandátumot második elnöki ciklusára is. Ehelyütt nincs értelme részletesen ismertetni a szerzők – sok ponton egybecsengő – tudósításait Kim gyermekkorának, utóddá jelölésének, majd vezetése első éveinek történetéről, ezeket érdemes inkább elolvasni. Különösen, mivel a történet nem lezárt egyik mű esetében sem: a szerzők világosan látják, hogy noha írásuknak van egy erőteljes életrajzi vonulata, vizsgálatuk egy olyan emberről szól, akinek élettörténete még igen hosszúra nyúlhat. Szakszerű összegzésre így kevés lehetőségük adódik, sokkal többet csempészhetnek be viszont önmagukból az elbeszélésükbe. Itt érdemes megjegyezni, hogy a két szerzőnő sajátos közös vonása, hogy egyaránt szívesen beszélnek önmagukról

a könyveikben. Előszeretettel taglalják azokat a módszereket és nehézségeket, amelyek az informálódásukat kísérték. Szakmai szerepfelfogásuknak mindketten nagy jelentőséget tulajdonítanak.

Utóbbi Dzsung művében a valódi értékek forrása is egyúttal. A volt elemző aprólékos részletességgel boncolgatja az elmúlt évek amerikai–észak-koreai viszonyának összetevőit, a lehetséges opciókat, azok valószínű kimeneteleit és ezek tükrében értékeli a felek lépéseit. Jellemző rá a profilalkotási törekvés. Ezt persze nem ő találta fel. Hosszú évtizedek óta készíti a CIA pszichológiai profilokat egyes kiemelt érdeklődésre számot tartó személyekről, amelyek birtokában igyekeznek előre jelezni a tőlük várható lépéseket. A fáma szerint Adolf Hitler volt az első, akiről ilyen készült, még a szervezet megalakulása előtt. Nem meglepő tehát, hogy Kim Dzsongün is hasonló profilalkotói munka célpontjává vált, és ennek kapcsán Dzsungnak vannak fontos észrevételei. Konklúzióinak központi üzenete egy komplex politikai terv az észak-koreai rezsimmal szemben, amely – nézete szerint – közelebb vihetne a denuklearizációs célokhoz. Talán Kína és Oroszország megnyerhetőségét, motivációit illetően túl optimista (számukra a kérdés ugyanis korántsem csak Észak-Koreáról szól), ám a koncepció mindenképpen indokolja, hogy Fifield műve után miért vállalkozhatott egy nagyon hasonló témájú munka publikálására. Más kérdés, hogy a magyar olvasók számára aligha mond sokat egy olyan elképzelés, amely az Egyesült Államok cselekvésére irányoz elő különböző javaslatokat. Fifield művének stílusához illően sokkal lazábban zárja sorait. Alapvetően optimista, amire nemcsak újságírói szemlélete alapján lehetett oka, hanem interjúalanyainak állásfoglalásai miatt is. Mikor befejezte művét, még nem lehetett tudni, hogy a hanoi csúcs után a felek újra mozgásba tudják-e lendíteni a párbeszédük elakadt szekerét. Ezt nem lehet felróni neki, akkoriban sokan őrizték a reményt egy kedvező fordulatban. Joe Biden elnökké választásával már jóval szerényebbek a várakozások.

Végezetül adós maradtam az ajánlással. Melyik könyvre érdemesebb figyelmét áldoznia az olvasónak? Nos, Fifield könyve kétségkívül szórakoztatóbb a témához nem tudományos érdeklődéssel közelítők számára. Nem vállal túl sokat, azt viszont jó stílusban és kifejezetten átélhetően írja meg. Dzsung kötete sokkal elemzőbb szemléletű, rengeteg magyarázattal és hivatkozással a szövegében, így a kutatók számára hasznosabb lehet. Nem kell egyetérteni valamennyi állításával, de gondolatai mindenképpen érdemesek a megvitatásra. Mindkét mű esetében figyelembe kell venni azonban, hogy leginkább a politikatörténeti megállapításai ígérkeznek időtállóknak. Kim Dzsongün és észak-koreai kormányzásának története még lezáratlan. Jócskán tartogathat a jövő még olyan fordulatokat, amelyek személyiségéhez, működésének egyik-másik aspektusához is új magyarázatokat, információkat társítanak. Ez persze lehetőség a szerzők számára is: idővel tovább írhatják majd a könyveiket.

A recenzió tárgyát képező művek:

Anna Fifield: *Kim Dzsongun*. Budapest, Libri, 2020.

Pak H. Dzsung: *A békeszerető atomhatalom? Kim Dzsongun Észak-Koreája*. Budapest, IPC Könyvek, 2020.